

Συνέντευξη του Προέδρου του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Ανδρέα Γ. Παπανδρέου στην εφημερίδα "ΑΥΓΗ" στις 25 και 27 Ιουνίου, 73.

- Κύριε Πρόεδρε, είσαστε ένας από τους ελάχιστους ανθρώπους στην Ελλάδα που ξέρουν σε ποιά ακριβώς κασπάσταση βρίσκονται τὰ εθνικά μας πράγματα. Λέγεται ότι είστε ο πληρέστερα ενημερωθείς από τό κ. Πρωθυπουργό πολιτικός ήγέτης σχετικά μέ όσα συνέβησαν στην Ούάσιγκτον. Πέστε μου είσαστε πολύ άνήσυχος αύτή τή στιγμή ;
- Θα σάς άπαντήσω. Είμαι πολύ άνήσυχος, αλλά όχι αύτή τή στιγμή. Δηλαδή, βασικά έχω τό αίσθημα ενός έντινόμενου άδιεξόδου. Είμαι όπως λέγαμε στην Αμερική, στην περίοδο του Βιετνάμ, ότι βρίσκονται μέσα σ'ένα σωλήνα, προχωρούν όλο και βαθύτερα μέσα στο σωλήνα, και δέν φαίνεται ίχνος φωτός από τήν άλλη μεριά. Υπάρχει τεράστιο άδιέξοδο. Μ'αύτή τήν έννοια άνησυχώ.

Δέν βλέπω καμιά εύκολη διέξοδο απ'αυτό τό άδιέξοδο, ταυτόχρονα έχω τήν έντύπωση - και μπορεί νά είναι έσφαλμένη, αλλά βγαίνει απ'όλες τίς πληροφορίες που διαθέτω - ότι παρά τό έπεΐγον τής επίλυσης των θεμάτων αύτων, και μπορεί νά αναφερούμε στή λέξη "έπεΐγον" αργότερα, αυτοί οι μήνες του καλοκαιριού, είδικά ο μήνας Ιούλιος, πιθανόν και ο Αύγουστος δέν φαίνεται νά είναι μήνες άμεσης κρίσης. Αλλά αυτό είναι μάλλον ή διαδικαστική όψη του θέματος. Ο χρόνος που θα έκδηλωθεϊ μία κρίση δέν μπορεί νά καθοριστεϊ έπακριβώς. Πρέπει όμως, γενικά, νά είναι κοντά. Δέν νομίζω πως είναι αυτές τίς ώρες ακριβώς. Ίσως απ'αυτά που θα σάς πω ακολουθώς νά διευκρινισθεϊ τό θέμα αυτό.

- Σε τί βαθμό νομίζετε, ότι συνέβαλε και ή δική μας πολιτική, ή πολιτική τής Ελληνικής κυβέρνησης ή των ελληνικών κυβερνήσεων αν θέλετε, στο να φθάσουμε σ'αυτά τὰ άδιέξοδα; Σε ποιο βαθμό ή σημερινή

κρίση είναι και της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής συνέπεια ;

- Κοιτάξτε, είναι γνωστές οι διαφορές μου - και θα τις τονίσω και πάλι - με την εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης αυτής και των κυβερνήσεων που προηγήθηκαν, σε όλη ως ποῦμε την περιοδοτῆς μεταπολίτευσης. Πιστεύω πώς μιὰ σωστή ἑρμηνεία τοῦ ἀδιέξοδου θᾶπρεπε νά δώσει δέν ξέρω πόσο βάρος, ἂν εἶναι ἴσο ἢ ὄχι στές ἀντικειμενικές συνθήκες ὅπως διαμορφώνονται στήν περιοχὴ τῆς Μεσογείου καί στήν πολιτική πού ἀκολουθῆσε ἡ κυβέρνηση. Τό νά μπορέσουμε νά προσδιορίσουμε μέ ἀκρίβεια τό ποσοστό εὐθύνης τοῦ ἑνός ἢ τοῦ ἄλλου παράγοντος εἶναι ἱστορικά ἀκατόρθωτο.

Κατά τή δική μας ἄποψη ἀσφαλῶς μιὰ ἄλλη πολιτική θά εἶχε ἀμβλύνει τό ἀδιέξοδο ἢ μάλιστα θά εἶχε δώσει καί λύσεις στό ἀδιέξοδο. Αὐτό εἶναι βέβαια προσωπική ἄποψη. Καί, βεβαίως, μιλάμε ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, μ'ἄρῃσει νά τό λέω αὐτό, διότι μιλάμε γιά μιάν ἄλλη ἱστορική πορεία τήν ὁποία δέν ζήσαμε καί τήν ὁποία ἐπομένως δέν μπορούμε καί νά ἀποδείξουμε. Διότι ἱστορία εἶναι ἐκεῖνο πού συμβαίνει ἢ ἔχει ἁσυμβεῖ. Οἱ ἐναλλακτικές πορεῖες δέν δοκιμάζονται ἱστορικά, παρ' ὅσον μελλοντικά.

Τά ἀντικειμενικά δεδομένα τοῦ προβλήματος

- Ἄς ἀναλύσουμε, λοιπόν τά ἐπὶ μέρους στοιχεῖα τοῦ προβλήματος. Ἄς σταθοῦμε πρῶτ' ἀπ' ὅλα στά ἀντικειμενικά στοιχεῖα
- Τά ἀντικειμενικά στοιχεῖα πού εἶναι καί τά γενεσιουργά αἷτια τῆς κατάστασης. Ὑπάρχει μιὰ ἐπάνοδος, μιὰ ἀναζωπύρωση τοῦ ψυχροῦ πολέμου. Δέν ὑπάρχει γι' αὐτό καμμιά ἀμφιβολία. Εἶναι κάτι πού εἶχα προβλέψει δυστυχῶς καί μάλιστα πολύ νωρίς. Τό ἀνέπτυξα στό λόγο στή Μάλτα, πόν. Ἰούλιο τοῦ 1977. Ἀλλά τό εἶχα προβλέπει ἀκόμα καί πρίν ὁ Κάρτερ γίνεи πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τήν ἔβλεπα νά συνδέεται μέ τήν οἰκονομική κρίση τοῦ παγκόσμιου καπιταλιστικοῦ συστήματος πού ξέρει νά ξεπαρνᾷ αὐτές τίς κρίσεις κυρίως μέ πολεμικούς

έξοπλισμούς, μέ κερδοφόρες επενδύσεις, όταν δέν υπάρχουν άλλες διέξοδοι μαζικής κερδοφόρας επένδυσης. Γενικότερα ή επεκτατική, σωβινιστική, έμπεριαλιστική όψη του έντείνεται τρομερά σέ περιόδους κρίσεως. Καί δημιουργεῖ βέβαια κινδύνους παγκόσμιας σύρραξης άναμφισβήτητα.

Μ' αὐτήν τήν κρίση λοιπόν, πού ἔχει τώρα πάρει μιá πολύ συγκεκριμένη μορφή συνδέεται καί ή "ανάθερμανση" έν θελετε, τοῦ ψυχροῦ πολέμου ή ὅπως τή λέω τῆς "μαχητικῆς συνύπαρξης". Στά πλαίσια αὐτῆς τῆς άναζωπύρωσης τοῦ ψυχροῦ πολέμου, γίνεται μιá προσπάθεια νά αναδιοργανωθεί τό NATO, νά εξοπλιστεῖ πío ἄρτια γιά τήν αντιμετώπιση τοῦ δῆθεν "κινδύνου έξ ανατολῶν", τοῦ "σοβιετικοῦ κινδύνου". Ὑπάρχει μιá πολύ σοβαρή απόφαση νά εμπλακεῖ τό NATO κατά κάποιο τρόπο, ἔμμεσα τουλάχιστον, στήν Ἀφρική. Συμπλέξαντε προβλήματα διαπραγματεύσεων γιά τόν περιορισμό τῶν στρατηγικῶν εξοπλισμῶν μέ τήν παρουσία τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης στήν Ἀφρική καί μέ τά ανθρώπινα δικαιώματα, έν μέ θελετε. Ὑπάρχει ἕνα κλίμα πολύ μουντό αὐτή τή στιγμή. Στά πλαίσια λοιπόν αὐτῆς τῆς ανασυγκρότησης τοῦ NATO, ή κατάσταση τῆς Νοτιοανατολικῆς του πτέρυγας, στήν περιοχή τῆς ανατολικῆς Μεσογείου δηλ. ὅπου βρισκόμαστε, προσλαμβάνει τεράστια σημασία γιά τό NATO. Καί τώρα πρέπει μέ κάποιο τρόπο νά προωθήσουν, στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ, αὐτό τό κλείσιμο τῶν πληγῶν πού ἔχουν άνοίξει.

Δέν θά αναφερθῶ στό άραβοϊσραηλινό. Εἶναι ἕνα χρόνιο πρόβλημα, τοῦ ὁποῖου ή λύση δέν φαίνεται νά διαγράφεται στό προσεχές μέλλον. Ἐχει αξιοποιηθεῖ ἐπιτυχῶς από τήν Ἀμερική, στό νά κατακτήσει ὀρισμένες προσβάσεις σέ άραβικές χῶρες. Ἀναφέρομαι ιδιαίτερα στήν Αἴγυπτο. Ἐχει διαιρέσει τόν άραβικό κόσμο. Μέχρι τώρα ή πολιτική αὐτή ἔχει μάλλον ἀποδώσει ὄφελος στίς Ἠνωμένες Πολιτεῖς παρά στή Σοβιετική Ἐνωση...

- Καί πολύ λιγώτερο βέβαια στήν Αἴγυπτο.

- Καί πολύ λιγότερο ἀσφαλῶς στήν Αἴγυπτο. Παραμένουν ὥστόσο ἀνοιχτά τά θέματα: Κυπριακό, Αἶγαῖο, ἐπάνοδος τῆς Ἑλλάδας στό στρατιωτικό σκέλος τοῦ NATO καί ἀμερικάνικες βάσεις. Αὐτά τά προβλήματα θεωροῦνται τώρα, ἀπό πλευρᾶς ἱεράρχησης, πρώτης σημασίας. Εἶναι σαφές ὅτι τόσο τό NATO σάν μηχανισμός ὅσο καί ἡ ΕΟΚ πού εἶναι οὐσιαστικά ὁ ἴδιος ὀργανισμός μέ ἄλλο καπέλο, ὅσο καί συγκεκριμένες δυνάμεις μέσα στό χῶρο αὐτό ὅπως εἶναι ἡ Ἀμερική, ἡ Δυτ. Γερμανία, ἡ Ἀγγλία, κατὰ κύριο λόγο θά εἴλεγα ἡ Δυτική Γερμανία, ἀναλαμβάνουν συστηματικές πρωτοβουλίες γιά τήν ἐπίτευξη μιᾶς συνολικῆς λύσης τοῦ προβλήματος. Ὅπως εἶπε ὁ πρωθυπουργός, εὐρισκόμενος στήν Ἀμερική τά πράγματα φαίνονται νά συμπλέκονται ὅλαμαζί, ἀκόμα καί ἡ εἴσοδος τῆς Ἑλλάδας στήν ΕΟΚ φαίνεται νά συνδέεται μέ ὅλα τά ἄλλα. Μιλᾶμε λοιπόν, γι' αὐτό πού ὀνομάζεται ἔξω PACKAGE DEAL γιά συνολική λύση.

Καί τάπλαίσια αὐτῆς τῆς συνολικῆς λύσης τήν ὁποία ἐπιδιώκει τό NATO, οἱ ΗΠΑ, εἶναι γιάμᾶς πολύ ἀρνητικά. Αὐτό ^{πρέπει νά τονιστεῖ γιὰ} ξεκινᾶμε ἀπό τό γεγονός ὅτι στό Κυπριακό, μακροπρόθεσμα, οἱ ΗΠΑ ἔχουν σάν ἐπιδίωξη τή διχοτόμηση τῆς νήσου. Τό ζήσαμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι στά 1964 κατὰ τίς συζητήσεις μας μέ τήν Οὐάσιγκτον. Οὐδέποτε ἀπομακρύνθηκαν ἀπ' αὐτή τή βασική γραμμή μιᾶς εἴτε διπλῆς ἔνωσης εἴτε μιᾶς διχοτομημένης καί ἀνῆμπορης Κύπρου. Ἡ Κούβα τῆς Μεσογείου ἔπρεπε μέ κάποιο τρόπο νά ἀνατραπεῖ. Γιατί ἔτσι ἔβλεπαν τήν Κύπρο, σάν "Κούβα τῆς Μεσογείου".

Κυπριακό - Αἶγαῖο

- Σέ ποιά φάση βρίσκεται σήμερα τό κυπριακό ;
- Μετά τό ἐγχείρημα τοῦ '74, τόν Ἀττίλα 1 καί Ἀττίλα 2, πού δημιούργησε ἕνα καθεστῶς κατοχῆς ἀπό τούς Τούρκους τοῦ 37,50/ο τοῦ ἐδάφους τῆς Κύπρου, δέν ὑπάρχει καμιᾶ πρόθεση ἀπό πλευρᾶς Ν.Α.Τ.Ο. νά ἀνατραπεῖ ριζικά αὐτό τό καθεστῶς καί νά ἐπανέλθουμε σέ μιᾶ κατάσταση πού θά ἦταν ἀνεκτὴ γιά τούς Κυπρίους. Ἴσως θά πρέπει νά τονίσουμε ἐδῶ τή δική μας θέση, πού εἶναι πασίγνωστη : Ἡ ὁδὸς λύση γιά
./..

τό Κυπριακό - πού δέν εἶναι ἐλληνοτουρκική διένεξη ἀλλά εἶναι διεθνές πρόβλημα πρώτης κατηγορίας - εἶναι ἡ ἀπόσυρση ὅλων τῶν στρατευμάτων καί βάσεων ἀπό τήν νῆσο, ἡ διαμόρφωση μιᾶς ἐνιαίας κυπριακῆς Δημοκρατίας καί Σύνταγμα πού θά ἐκπονηθεῖ ἀπό τοὺς ἴδιους τοὺς Ἑλληνοκυπρίους καί Τουρκοκυπρίους κάτω ἀπό τήν αἰγίδα τοῦ ΟΗΕ ὥστε νά διαφυλαχτοῦν πλήρως τά δικαιώματα τῆς μειονότητας. Καί βέβαια ἓνα τέτοιο Σύνταγμα πρέπει νά προβλέπει τήν ἐλεύθερη ἐγκατάσταση καί διακίνηση καί ἀσφαλῶς τήν ἐπιστροφή ὅλων ἀνεξαρτήτως τῶν προσφύγων στίς ἐστίες τους.

Αὕτη ἡ λύση, τήν ὁποία προωθεῖ πάρα πολύ ἐπιτυχῶς - θά πρέπει νά τό τονίσουμε αὐτό - ὁ πρόεδρος Κυπριανοῦ, εἶναι μιᾶ λύση βασικά ἀπαράδεκτη γιά τοὺς νατοϊκοὺς κύκλους πού ἐπιδιώκουν νά ἐνσωματώσουν, μέ τόν ἓνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο τήν Κύπρο στοὺς νατοϊκοὺς στρατηγικοὺς μηχανισμούς.

Ἐπὶ τοῦ ἐπομένου ἐδῶ μιᾶ σαφὴς σύγκρουση ἀνάμεσα στά Ἑλληνικά καί στά νατοϊκά συμφέροντα.

- Ἄς ἔρθουμε τώρα στό Αἶγαῖο. Ἐνα θέμα νομικῶς ἀνύπαρκτο, πρᾶγμα πού ἔχω τήν ἀῤῥηση ὅτι δέν ἔχει τονισθεῖ ἐπαρκῶς ἀπό Ἑλληνικῆς πλευρᾶς δέν τό νομίζετε ;

- Καί βέβαια δέν ἔχει τονισθεῖ ἐπαρκῶς ὅτι εἶναι θέμα νομικῶς ἀνύπαρκτο. Νομικό θέμα Αἶγαίου δέν ὑπάρχει. Ὑπάρχουν διεθνεῖς συνθήκες καί συμβάσεις, ὅπως εἶναι οἱ συνθήκες Λωζάνης, τῶν Παρισίων καί ἡ σύμβαση Γενεύης. Στό σύνολό τους αὐτές οἱ συνθήκες καί οἱ συμβάσεις προσδιορίζουν ἓνα μόνιμο καθεστῶς στό Αἶγαῖο. Συνόρων ὑποβαλασσίων, (σύμβαση τῆς Γενεύης), θαλασσίων, χερσαίων καί ἐναερίων. Ὑπάρχει ἐπίσης καί ἡ συμφωνία FIL (Γραμμή Πληροφόρησης Πτήσεων) πού μέχρι τό 1974 ἦταν σαφῶς εὐνοϊκή γιά τή χώρα μας.

Ὅλο αὐτό τό καθεστῶς αὐτή τή στιγμή προσβάλλεται ἀπό τήν Τουρκία. Βασικά ἡ Τουρκία ἐπιδιώκει τήν ἐκ βάθρων, ἀναθεώρηση τοῦ καθεστώτος τοῦ Αἶγαίου. Αὐτό πρέπει νά συλλάβουμε.

- Πέραν βεβαίως τοῦ θέματος τῆς Θράκης

- Βεβαίως πέρα τοῦ θέματος τῆς Θράκης, στό ὅποιο ὅμως δέν πρόκειται νά ἀναφερθῶ αὐτή τή στιγμή. Μιλῶ γιά τό Αἶγαῖο. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι τό

πρόβλημα του Αιγαίου νομικώς είναι ανύπαρκτο. Καί αν πράγματι υπάρχουν απομέρειες σέ ό,τι αφορά τον προσδιορισμό της ύφαλοκριπίδας, αυτές πράγματι θα μπορούσαν να διευθετηθούν με διαπραγματεύσεις. Έφ' όσον έννοεΐται, ή Τουρκία άνεγνώριζε τήν ισχύ της σύμβασης της Γενεύης του '58, έφ' όσον δηλαδή άνεγνώριζε τήν ούσία του θέματος, ότι τά νησιά έχουν ύφαλοκριπίδα. Γιατί δέν μιλάμε για ήπειρωτικές ύφαλοκριπίδες οί όποϊες συναντώνται, αλλά νησιωτική ύφαλοκριπίδα ή όποία διακόπτει τήν ύφαλοκριπίδα της Τουρκίας.

Έκ των πραγμάτων μέ βάση τή σύμβαση της Γενεύης, ή Τουρκία έλέγχει τό 2,5% της ύφαλοκριπίδας του Αιγαίου κι έμεϊς τό 97,5%. Η Τουρκία ξεκινάει από δύο αρχές, τήν αρχή της equite, μία περίεργη και άόριστη αρχή, ότι αυτό δέν είναι "δίκαιο", μέ έννοια ότι τήν "πνύγουν" τά νησιά μας, τό προχωρεΐ στην έννοια του ζωτικού χώρου. Καί πέραν από τον ζωτικό χώρο, λέει ότι ή μόνη βάση για να έπιλυθεΐ τό θέμα του Αιγαίου είναι πολιτική. Δηλαδή ό συσχετισμός των δυνάμεων μεταξύ των δυό χωρών. Δέν θέλει δέ, όπως ξέρετε, ανάμιξη τρίτου. Θέλει πραγματικά να χρησιμοποιήσει τον συσχετισμό των δυνάμεων - πληθυσμιακή όψη, στρατιωτική όψη κ.λ.π.- για να έπιλύσει τό θέμα.

- Ένα από τά "μεγάλα" έπιχειρήματά τους - τό έχρησιμοποίησαν, έχω ακούσει, και όταν ήταν ό Τύτο στην Τουρκία πριν από δυό χρόνια νομίζω, - είναι ότι είναι τόσο στριμωγμένοι στο Αίγαίο ώστε δέν μπορούν "ούτε μπάνιο νακάνουν " :

- Ναί .. τόχω ακούσει κι έγώ και πρόκειται βέβαια για έπιχείρημα παιδρό. Διότι όταν δυό χώρες έχουν σύνορα, ως υποθέσουμε χερσαία, ή μία πνύγει τήν άλλη μέ τά σύνορά της.

Είναι αναληθέστατο ότι δέν μπορεί να κινηθεΐ ή Τουρκία, στο Αίγαίο. Γιατί τό Αίγαίο είναι άνοιχτή θάλασσα. Δέν υπάρχει κανείς περιορισμός. Υπάρχουν Έλληνικά χωρικά ύδατα, αλλά τά Έλληνικά χωρικά ύδατα, μέ βάση τά 6 μίλια, δέν αποκλείουν καθόλου τήν κίνηση των τουρκικων πλοίων. Καί αν ποτέ, όπως θα έπρεπε, επεκτείναμε τήν αϊγιαλύτιδα ζώνη σέ 12 μίλια, θα κηρύσσαμε άμέσως έλεύθερη τή ναυσιπλοΐα στο Αίγαίο, ώστε να μήν υπάρξει πρόβλημα σύγκρουσης γύρω άπ' αυτό τό θέμα.

Τό τί έπιζητεΐ ή Τουρκία τό γνωρίζουμε. Τουλάχιστον σέ γενικές γραμμές. Ουσιαστικά ζητάει ή διχοτόμηση του Αιγαίου θαλασσίου και έναέριου χώρου - ή συγκυριαρχία. Έάν πρόκειτο να της δωθούν αυτά -

καί δέν βλέπω πώς μιά 'Ελληνική κυβέρνηση, όποιαδήποτε 'Ελληνική κυβέρνηση, όποιαδήποτε πολιτική καί άν ακολουθεΐ θα μπορούσε νά παραδώσει κυριαρχικά δικαιώματα - τί θα συνέβαινε ; Τά νησιά τοϋ ανατολικοϋ Αίγαΐου θα κάθονταν πάνω σέ τουρκική ύφαλοκριπίδα καί θα προσέβλεπαν πρός τουρκικό έναέριο χῶρο. Πού θα ήταν τό προοίμιο βέβαια ενός καθεστῶτος τουλάχιστον ουδετεροποίησης από έθνικής απόφews τῶν νήσων τοϋ 'Ανατολικοϋ Αίγαΐου. Αυτό εΐναι τό μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχέδιο τῆς Τουρκίας .

- Σχέδιο πού, ὅπως δείχνουν ὅλα τά πράγματα, πατρονάρεται ἀπό τίς ΗΠΑ καί τό ΝΑΤΟ.
- 'Ακριβῶς, Συμβαίνει οἱ ἀπόφεις τοϋ ΝΑΤΟ καί τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν νά συμπίπτουν. Κι αὐτό νομίζω ἔχει τήν ἰδιαίτερη σημασία. 'Η Τουρκία γιά λόγους πού εἶναι δύσκολο γιά μᾶς τοὺς μή εἰδικούς σέ στρατηγικά προβλήματα νά κρίνουμε, ἔχει κριθεῖ ὡς ἀπόλυτος καί πρωταρχικῆς σημασίας σύμμαχος. 'Ενας ἀπό τοὺς λόγους εἶναι τά μακρά σύνορα πού ἔχει μέ τή Σοβιετική 'Ενωση. Τό ἔδιο ἰσχύει, ξέρετε, καί γιά τήν Νορβηγία. 'Η ὁποία ἐπίσης θεωρεῖται ἔξ ἔσου σημαντική λόγω τῶν συνόρων πού ἔχει μέ τή Σ.Ε. Δεύτερο, πληθυσμιακά ἡ Τουρκία ἀναπτύσσεται σέ μιά χῶρά μεγάλων διαστάσεων. Περί τά τέλη τοϋ αἵῶνα θα περάσει τά 80 ἐκατομμύρια. Διαθέτει σήμερα τόν μεγαλύτερο στρατό στόν εὐρωπαϊκό χῶρο τοϋ ΝΑΤΟ. Διαθέτει στή στρατιά τοϋ Αἰγαΐου 120 χιλιάδες ἄνδρες. Διαθέτει 110 χιλιάδες περίπου καλᾶ ἐκπαιδευμένους ἀξιωματικούς. Εἶναι δηλαδή μιά σοβαρή στρατιωτική δύναμη ἐνταγμένη στό ΝΑΤΟ. 'Η Τουρκία εἶναι ἐπίσης πάρα πολύ χρήσιμος χῶρος γιά ὀρισμένου τύπου βάσεις, κατασκοπευτικές, σέ βάρος τῆς ΕΣΣΔ.
- Καί ὅπως εἶναι γνωστό ἀπό τουρκικό ἀεροδρόμιο εἶχε ξεκινήσει καί τό περίφημο ἐκεῖνο ἀμερικανικό κατασκοπευτικό ἀεροπλάνο Υ - 2 πού καταρρίφθηκε στά 1960 στήν περιοχή Σφερντλόφσκ, στά βάθη τῆς Σοβιετικῆς 'Ενωσης.
- 'Από κεῖ ξεκίνησε τό περίφημο ἀεροπλάνο Υ-2. Βεβαίως... 'Από τήν ἄλλη μεριά , ἡ Τουρκία περνάει ἀπό μιά τεράστια ἐσωτερική κρίση. Σήμερα βλέπουμε τήν κουρδική ἐξέγερση - ὑποκινούμενη ἢ ὄχι, εἶναι ἄλλο θέμα- ὑπάρχουν τεράστια κοινωνικά προβλήματα. 'Η ταξική σύγκρουση στήν Τουρκία προσλαμβάνει δραματικές, κυριολεκτικά, διαστάσεις. 'Η κυβέρνηση-

ση 'Ετζεβίτ αντιμετωπίζει όχι μόνο όξύτατα οίονομικά προβλήματα που είναι σχεδόν άπροσπέραστα, αλλά και μιá πάρα πολύ εϋθραυστη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Ταυτόχρονα ό 'Ετζεβίτ είναι ό άνθρωπος τόν όποιο θέλουν νά στηρίξουν οι έπίσημες άμερικανικές άρχές. Είμαι απόλυτα βέβαιος για τίς ύπηρεσίες τους που είναι συνδεδεμένες μέ τό τουρκικό παρακράτος . Τό στρατιωτικό παρακράτος και τών μυστικών ύπηρεσιών τό παρακράτος.

Και ό 'Ετζεβίτ ό ίδιος, ό όποιος παριστάνει τόν σοσιαλδημοκράτη έχει πολύ ίσχυρά χαρτιά, μεγάλα χαρτιά, στη Δύση θεωρείται ένας "προοδευτικός άνθρωπος", θεωρείται άμερικανόφιλος, φιλοευρωπαΐος και, μέ κάθε τρόπο, οι κυβερνήσεις τής Δύσης, θέλουν νά τόν βοηθήσουν νά μείνει στην έξουσία.

"Ας μή ξεχνάμε και τή σημασία τών Στενών, που τά ελέγχει σήμερα ή τουρκία.

"Αν πάρουμε όλα αυτά ύπ'όψη μας, είναι σαφές, ότι στη διένεξη μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας, τό βάρος πέφτει πρός τήν Τουρκία.

Οι ύποκειμενικοί παράγοντες. - 'Η τουρκική και ή 'Ελληνική πολιτική

- "Εχω τήν αΐσθηση, ότι τελειώσατε τήν ανάλυση τών άντικειμενικών παραγόντων που προσδιορίζουν τόν χαρακτήρα τής σημερινής 'Ελληνο-τουρκικής έμπλοκής. Θα θέλατε τώρα νά περάσουμε στις ύποκειμενικές διαστάσεις του προβλήματος ;
- Ναί. Περνάω άμέσως στις ύποκειμενικές συνθήκες, τίς πολιτικές δηλ. συνθήκες στις δυό χώρες. 'Ο 'Ετζεβίτ, τό τουρκικό κατεστημένο γενικότερα, τό πολιτικό κατεστημένο, είναι σκληρό. Κάθε φορά που διαφωνεί μέ τό Ν.Α.Τ.Ο. , μέ τίς ΗΠΑ, φωνάζει. "Καταγγέλει". 'Απειλεί. Βάζει λουκέτο σέ βάσεις. Παρά τή θετική και άμετακίνητη παραμονή του στο ΝΑΤΟ - που είναι ή ούσία τής πολιτικής του άνεξάρτητα από όσα λέει - κάνει ανοίγματα πρός τή Μόσχα. Τεράστια ανοίγματα. Παίρνει οίονομική βοήθεια από τή Μόσχα. Χθές υπέγραφε στη Μόσχα σύμφωνο φιλίας, πολιτικής φιλίας, μεταξύ Τουρκίας και ΕΣΣΔ.

"Όλα αυτά δημιουργούν ένα αΐσθημα άγχους, τεχνητού ή όχι είναι άλλο θέμα, που τό αξιοποιούν τεχνητά οι φιλότουρκοι (άλλά και πολλοί τό πιστεύουν ταυτόχρονα) ότι ή Τουρκία βρίσκεται στο μεταίχμιο και άν

δεν ίκανοποιηθεῖ στα αἰτήματά της, μπορεῖ νά κινηθεῖ πρὸς Ἀνατολάς.

Σε ἀπόλυτη ἀντίθεση πρὸς τὴν τακτική, θά τὴν ἔλεγα, τουρκική αὐτὴ πολιτική, ἐμεῖς ἔχουμε μιὰν ἄλλη τακτική. Ἐμεῖς δὲν ἐκβιάζουμε.

Ἐμεῖς εἴμαστε εἰληκτικοὶ φίλοι. Ἐμεῖς ζητοῦμε μόνο τὴ δίκαιη λύση. Ἐμεῖς δὲν καταγγέλλουμε τοὺς φίλους μας οὔτε ἀκόμη ὅταν προσβάλλουν τὰ δικαιώματά μας. Ἐμεῖς "ἀνήκομεν εἰς τὴν δύσιν". Ἐμεῖς εἴμαστε οἱ γνήσιοι φίλοι τῆς Δύσεως. Αὐτὴ εἶναι ἡ τακτικὴ ποὺ ἔχει ἀκολουθήσει συστηματικὰ ὄχι μόνο ἡ κυβέρνηση τοῦ κ. Καραμανλῆ ἀλλὰ θά ἔλεγα - μέ μιὰ ὥσως ἐξαίρεση, τοῦ 1964, ὅταν εἴπαμε τὸ μεγάλο ὄχι γιὰ τὸ Κυπριακό - ὅλες οἱ μεταπολεμικὲς κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδας.

Κάτω ἀπ' αὐτὲς τὲς συνθήκες ἡ Ἑλλάδα θεωρεῖται δοσμένη γιὰ τὴ Δύση. Ἐφ' ὅσον ἡ πολιτικὴ της εἶναι νὰ "ἀνήκει εἰς τὴν Δύσιν". Αὐτὴ ἡ μεγάλη στρατηγικὴ ἐπιλογὴ ποὺ ἔχει, γύναι ἔχει μεταφερθεῖ τυφλὰ καὶ στὸ πεδίο τῆς τακτικῆς. Δὲν ὑπάρχει οὐσιαστικὰ Ἑλληνικὴ σκληρὴ διαμαρτυρία καὶ καταγγεῖα. Σπάνια ἀκούει κανεὶς μιὰ σκληρὴ κουβέντα πρὸς συμμάχους. Πάρε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐμπόργου, ἡ ὁποία βεβαίως τύποις εἶναι μιὰ ὑπόθεση μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἀμερικῆς. Τὸ ΝΑΤΟ ὁλόκληρο συμκαρῖσταται στὴν Τουρκία γιὰ τὴν ἄρση τοῦ ἐμπόργου κατὰ τρόπο κυνικό, ἀπροκάλυπτα κυνικό, τὴν ὥρα ἀκριβῶς ποὺ ἡ Τουρκία διακηρύσσει ὅτι δὲν ἀπειλεῖται ἀπὸ τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Οἶπρεπε, θάλεγε κανεὶς, νὰ ὑπάρξει τακτικῶς μιὰ κάρα πολὺ μεγάλη Ἑλληνικὴ ἀντιδράση. Καὶ ὅμως, τὸ πρόβλημα ἐντιμετωπίσθηκε σὲ πολὺ χαμηλοὺς τόνους.

Ἐπάρχει, λοιπόν, καὶ πρόβλημα στρατηγικῆς καὶ πρόβλημα τακτικῆς.

- Κύριε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι εἶναι ἡ ὥρα νὰ σᾶς θέσω τὸ ἐρώτημα σχετικὰ μέ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπανόδου τῆς Ἑλλάδας στὸ ΝΑΤΟ. Καὶ ὅταν λέω ἐπανόδου ἐννοῶ κάθε μορφή ἐκανεξαρτησίας. Στὸ βαθμὸ φυσικά ποὺ θα ἀναγνωρίζουμε ὅτι τὸ καλοκαίρι τοῦ 1974 εἴχαμε σὲ κάποιο βαθμὸ πράγματι ἀποχωρήσει ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸ σκέλος.

"Οχι, κοιτάξτε". Εἶναι ἓνα θέμα πάνω στὸ ὁποῖο ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἔχει ἐνημερωθεῖ ἱκανῶς. Καὶ μὲν δὲν φύγαμε κατὰ τρόπον ἀπόλυτο ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸ σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο φύγαμε. Δὲν ἦταν ἀπλῶς σκιά αὐτὴ ἡ ἀποχώρηση. Εἶχε ὀρισμένες συγκεκριμένες συνέπειες. Καὶ θά ἀνέμενε κανεὶς ὅτι ἡ κύρια πύεση γιὰ τὴν ἐπάνοδο

της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος του NATO θαρχόταν από τό ίδιο τό NATO, τό όποιο πράγματι θέλει νά κλείσει τήν υπόθεση στην περιο- χή αυτή λόγω της αναθερμάνσεως του ψυχρού πολέμου. Τό ενδιαφέρον είναι ὅτι αυτή τή στιγμή ή μεγάλη πίεση για τήν επάνοδο της Ελλά- δας στο στρατιωτικό σκέλος του NATO ἔρχεται από τήν Ελλάδα. Καί κύριος λόγος είναι ή δημιουργία του στρατηγείου της Σμύρνης. Θ' αρχίσει νά λειτουργεί τήν 1η Ιουνίου υπό τουρκική διοίκηση. Καί θέτει πράγματι περάστια προβλήματα για τήν Ελληνική κυβέρνηση.

- Ποιές είναι οι πρακτικές συνέπειες του γεγονότος αυτού ;
- Πρῶτ' απ'όλα, ἂν δέν υπάρξει αντίστοιχο στρατηγείο στην Ελλάδα (πού προωθείται στα πλαίσια μιᾶς ειδικῆς σχέσης) τό στρατηγείο της Σμύρνης δέν θά καλύπτει τήν Ελλάδα από Βορρά. Είναι κάτι πού για μᾶς βέ- βαια ἀποτελεῖ εἰκονικό κίνδυνο, ἀλλά γι'αυτούς πού χειρίζονται σή- μερα τά θέματα της χώρας ἀποτελεῖ πραγματικό κίνδυνο.
- Δεύτερο, ὁ ἐπιχειρησιακός ἔλεγχος του Αἰγαίου, θαλάσσιος καί ἐναέ- ριος, μπορεῖ νά περάσει στον Τούρκο διοικητή του στρατηγείου της Σμύρνης. Σ'αυτή τήν περίπτωση θά ἔχουμε ἤδη ὑποστεῖ μιᾶ σημαντική μείωση του χώρου ἐλέγχου του Αἰγαίου. Ἀπό δῶ προέρχεται καί ὁ πα- νικός - θά ἔλεγα - της Ελληνικῆς πλευρᾶς, ή ἀγχώδης ἐπιδίωξη νά μᾶς δεχτεῖ τό γρηγορώτερο τό NATO μέ μιᾶ ἐιδική σχέση ἢ μέ ἐιδικές ρυθμίσεις, ὥστε νέ ἀποφευχθεῖ ή ἀπειλή αυτή.
- Ἑσεῖς κ. Πρόεδρε, συμερίζεστε αυτή τήν ἀνησυχία ; Θεωρεῖτε ὅτι είναι πραγματικό τό δῶλημμα ;
- Κοιτάξετε : Μπορεῖ νά είναι ἀληθινό. Ἀλλά ή ἀποφή μου είναι τούτη: Γενικότερα πιστεύω ὅτι οἱ σύμμαχοι προσβλέπουν σέ μιᾶ ἐκανοποίηση τῶν τουρκικῶν ἀπαιτήσεων. Πρέπει δέ νά τονίσω ὅτι καμιᾶ Ελληνική κυβέρνηση συμπεριλαμβανομένης καί της κυβερνήσεως Καραμανλῆ, δέν εἶ- ναι σέ θέση νά κάνει παραχωρήσεις της ἐκτάσεως πού ζητάει ή Τουρκία σήμερα μέ τήν ὑποστήριξη, κατά βάση καί τῶν συμμάχων. Ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται ἄλλωστε τό ἀδιέξοδο.

Κοιτάξετε τώρα : Στο μέτρο πού ή Ελλάδα μετέχει στο NATO, τό νά ἔχει παραχωρηθεῖ ὁ ἐπιχειρησιακός ἔλεγχος στους Τούρκους, σέ βάρος της Ελλάδας, είναι ζημιᾶ. Ἄν ὅμως ή Ελλάδα δέν συμμετεῖχε στο στρα-

τιωτικό σκέλος του NATO καθόλου, θά είχε ή ὕδια τόν ἐπιχειρησιακό ἔλεγχο τοῦ δικοῦ της χώρου. Ὁ ὅποῖος, δικός της χώρος, περιλαμβάνει σύμφωνα μέ τά διεθνῶς παραδεδε γμένα, τήν προστασία τῆς χερσαίας περιοχῆς, τῆς αἰγιαλίτιδας ζώνης καί τῆς ἀντῆστοιχης ἐναέριας ζώνης, πού συμβαίνει νά εἶναι 10 μίλια καί ὄχι 6. (Ἐάν εἴχαμε 12 μίλια αἰγιαλίτιδα ζώνη θά εἴχαμε ἐπίσης 12 μίλια ἐναέριο χῶρο). Κανείς, κανένα NATO, κανείς συνασπισμός δέν μπορεῖ νά ἀφαιρέσει ἀπό τήν Ἑλλάδα, ἐκτός ἂν πάει σέ πόλεμο - ἀλλά τώρα δέν μιλάμε γιά τήν περίπτωση αὐτή - τό δικαίωμα νά ἐλέγχει ἐπιχειρησιακά τό δικό της χῶρο.

Μόνο ἡ συμμετοχή της στό NATO κάτω ἀπό τίς συνθήκες αὐτές θά μπορούσε νά ὀδηγήσει σέ περιορισμούς στό χῶρο τόν ὅποῖο ἐλέγχει ἐπιχειρησιακά.

- Ἡ ἀνάλυσή σας ὀδηγεῖ πράγματι στό συμπέρασμα ὅτι ἡ κυβέρνηση ἀντιμετωπίζει ἐξαιρετικά δύσκολες συνθήκες πού θά ἀντιμετώπιζε ἡ ὁποιαδήποτε ἐλληνική κυβέρνηση
- Ἀκριβῶς. Εἶναι ὥστόσο περιποῖθησή μου ὅτι μιᾶ ἄλλη πολιτική, ἀνεξάρτητη ἐλληνική πολιτική καί στόν ἐξωτερικό καί στόν ἀμυντικό τομέα, ἀποτελεῖ γιά τήν Ἑλλάδα μιᾶ ἐναλλακτική λύση πού θά ἀπέτρεπε αὐτές τίς ἐξελίξεις.

Ἡ ἐναλλακτική λύση - Ὁ "ἄλλος δρόμος"

- Περνάμε ἔτσι στό θέμα τοῦ "ἄλλου δρόμου", στήν ἐξωτερική μας πολιτική. Πῶς βλέπετε ἐσεῖς κ. Πρόεδρε, τόν "ἄλλο δρόμο";
- Κοιτάξτε, θά τοποθετήσω τό θέμα σέ δύο ἐπίπεδα: Ἐπίπεδο τακτικῆς καί ἐπίπεδο στρατηγικῆς.

Ἐμεῖς λέμε: "Ἡ Ἑλλάδα ἔξω ἀπό τό NATO". Λέμε "κλείσιμο τῶν βάσεων". Αὐτό εἶναι θέμα στρατηγικῆς ἐπιλογῆς. Λέμε "ἀνεξάρτητη ἐξωτερική καί ἐθνική ἀμυντική πολιτική".

Ἀλλά ἄς ποῦμε ὅ τι δεχόμαστε πρὸς τό παρόν τή στρατηγική ἐπιλογή τῆς κυβερνήσεως. Τότε θά γεννιόνταν θέματα τακτικῆς. Καί οἱ διαφωνίες μας θά ἀφοροῦσαν τήν τακτική. Γιατί ἔχουμε καί σ' αὐτό τό πεδίο διαφωνία. Π.χ. ἄς δοῦμε τί κάνει ἡ Τουρκία. Δέν λέω πῶς εἶναι παράδειγμα πρὸς μίμησιν. Ἀλλά στίς διπλωματικές της δραστηριότητες εἶναι ἐντυπωσιακή.

Γιατί να μην έχουμε πάρει έμεις ένωρίς τήν πρωτοβουλία αναπτύξεως πολύπλευρων έξωτερικῶν σχέσεων;

Γιατί να μην έχουμε κάνει έμεις ένωρίς, έν μεγάλο άνοιγμα πρὸς τή Σοβιετική Ένωση. "Οχι βεβαίως γιά να μεταφερθοῦμε από ένα στρατιωτικό μπλόκ σέ άλλο, ὅπως θά μπορούσαν να μάς ποῦν. 'Αλλά γιά να έκμεταλλευθοῦμε καί να αξιοποιήσουμε ὅλες τίς δυνατότητες πού υπάρχουν άνέμεσα στήν ΕΣΣΔ -ύπερδύναμη καί τήν 'Ελλάδα.

Δεύτερο, δεχόμαστε διάλογο μέ τόν κ. 'Ετζεβύτ γύρω από τό Αίγαίο-κό. Διερωτῶμαι: Αὐτός ὁ διάλογος τί προσφέρει. Πηγαίνει κανείς σ'ένα διάλογο, σέ μιá διαπραγμάτευση ὅταν περιμένει ὅτι από τή διαπραγμάτευση μπορεῖ να βγεῖ κερδισμένος. Καί οἱ δύο έλπίζουν μέ τή διαπραγμάτευση να βγάλουν κάτι. Στήν περίπτωση τή δική μας τί διαπραγματευόμαστε; Διαπραγματευόμαστε τό πόσο θά δώσουμε γιά να πάφει ἡ Τουρκία να διεκδικεῖ χῶρο έλληνικό. Δέν διεκδικοῦμε να πάρουμε.

Τρίτο, Τό πλαίσιο τῶν διαπραγματεύσεων εἶναι άνύπαρκτο. "Οταν ἡ έλληνική κυβέρνηση λέει ὅτι διαπραγματεύεται μέ βάση τό διεθνές δίκαιο καί τή δ ι ε θ ν ἡ π ρ α κ τ ι κ ῆ, χρησιμοποιεῖ ένα ὅρο πολύ έλαστικό καί αφήνει πολλά παράθυρα άνοιχτά. "Οταν ὅμως έμεις λέμε αὐτό καί ἡ Τουρκία άρνεῖται ὁποιαδήποτε νομική βάση καί βλέπει τό θέμα σάν απόλυτα "πολιτικό", δηλ. θέμα παζαρέματος μέ βάση τό συσχετισμό τῶν δυνάμεων, ποιά εἶναι ἡ βάση τῆς συζήτησης; Καί ποῦ μπορεῖ να ὀδηγήσει αὐτή ἡ συζήτηση; 'Αποκλειστικά καί μόνο σέ άδιέξοδο. Ένα άδιέξοδο πού οὔσιαστικά δέν μπορεῖ να ὀδηγήσει παρά εἴτε σέ παραχωρήσεις, εἴτε σέ μιá πολεμική σύγκρουση.

Ἡ κυβέρνηση, πρέπει να τό ποῦμε, έλπίζει ὅτι οἱ Τοῦρκοι θά λ ο - γ ι κ ε υ θ ο ῦ ν. "Οτι θά μειώσουν δηλ. τίς απαιτήσεις τους σέ τέτοιο σημεῖο ὥστε να εἶναι μέ κάποιο τρόπο διευθετήσιμες. "Εστω καί κατά παράβαση τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου πού προσδιόριζει τό καθεστώς τοῦ Αἰγαίου. 'Αλλά αὐτό εἶναι μιá φρούδα έλπίδα. Γιατί ἡ Τουρκία ἔχει μακροπρόθεσμα έπεκτατικά σχέδια τά ὅποια δέν πρόκει-ται να άνασχεθοῦν.

- Ὁ κ. Καραμανλῆς πρότεινε επίσης ένα σύμφωνο μή έπιθέσεως. Πῶς βλέπετε τήν πρόταση αὐτή;

- Κατ'άρχήν αὐτό δημιουργεῖ μιá καλή έντύπωση. 'Ακούγεται καλά. 'Αλλά ἔχει δύο κουσούρια.

Τό ένα είναι ότι ένα τέτοιο σύμφωνο μή επιθέσεως θα γίνει δεκτό μόνο όταν υπάρχει η συνολική λύση, δηλ. μόνο όταν θα έχει αναθεωρηθεί το καθεστώς του Αιγαίου.

Τό άλλο είναι ότι αποτελεί κι' αυτό μια προσφορά τούτη τη στιγμή. Μια υποχώρηση. Λιότι η Κύπρος βρίσκεται υπό κατοχήν. Καί είναι δύσκολο νά δεχ κανείς πώς μπορούμε έμεις νά προτείνουμε ένα σύμφωνο μή επιθέσεως, όταν χώρος έθνικός -δέν είναι κρατικός- βρίσκεται υπό τουρκική κατοχή.

- Κύριε Πρόεδρε, ό Έτζεβίτ έκλεισε τίς άμερικανικές βάσεις στο τουρκικό έδαφος. Θα μπορούσαμε, νομίζετε, έμεις νά κάνουμε τό ίδιο στο δικό μας έδαφος;
 - 'Αναμφισβήτητα θα μπορούσαμε. 'Αλλά έμεις δέν τίς κλείσαμε. Δέν κλείσαμε καμμιά βάση. Καί είναι τοϋτο ένα από τά παραδείγματα πού μαρτυροϋν ότι καί μέσα στα πλαίσια τοϋ NATO καί τοϋ "άνήκομεν είς τήν Δύσιν" υπάρχουν περιθώρια πού έμεις δέν έκμεταλλευθήκαμε. Είναι όλα αυτά θέματα τακτικής στα όποια διαφωνοϋμε μέ τήν κυβέρνηση.
 - Θέλετε νά μιλήσετε τώρα για τίς διαφωνίες σας στο στρατηγικό επίπεδο;
 - Βεβαίως, θα μιλήσω καί θα υπογραμμίσω πρῶτ'άπ'όλα ότι έκεί άκριβως, στο επίπεδο τής στρατηγικής βρίσκεται η ριζική μας διαφορά μέ τήν κυβέρνηση.
- Η Συμμαχία τοϋ NATO έχει επιλέξει για τήν Ελλάδα ένα ρόλο πού οδηγεί ταυτόχρονα στη συρρίκνωση τών συνόρων της καί στην πλήρη δορυφοροποίησή της. Είναι μια συμμαχία πού εϋθύνεται για τήν 3χρονη δικτατορία. Είναι μια συμμαχία πού εϋθύνεται για τήν εισβολή στην Κύπρο. Πού εϋθύνεται για τήν ένωθάρρυνση τών τουρκικών διενδολικήσεων στο Αίγαίο. Τέ λογής συμμαχία είναι αυτή για μάς; Καί πώς μπορούμε έμεις άκόμη καί τώρα νά έναποθέτουμε σ'αυτή τη συμμαχία τίς τύχες τοϋ έθνους μας;
- Πιστεύετε ότι μπορούμε πράγματι νά βγοϋμε από τό NATO;
 - Πιστεύω ναί.
 - Καί από τό στρατιωτικό καί από τό πολιτικό σκέλος;
 - Μάλιστα. Καί από τό στρατιωτικό καί από τό πολιτικό σκέλος.

- Δέν θά ἔχουμε στήν περίπτωσιν αὐτή μιᾶ ἀνατροπή τῆς ἰσορροπίας δυνάμεων;

- Σέ παγκόσμια κλίμακα;

- Στήν Εὐρώπη, ὅπου περνάει καί ἡ κύρια γραμμή ἀντιπαράθεσης τῶν δυνάμεων τῶν δύο στρατιωτικοπολιτικῶν συνασπισμῶν.

- Τό ξέρω. Τό θέμα εἶναι ὅτι ὁ δρόμος δέν εἶναι ἀνθόσπαρτος. Δέν λέω ὅτι ἡ ἐναλλακτική λύση τήν ὁποία ἐμεῖς προσφέρουμε εἶναι μιᾶ ἀνώδυνη λύση. Ἐχει ἀγκάθια αὐτός ὁ δρόμος. Ἀλλά γιά μένα εἶναι ὁ μόνος δρόμος. Γιατί στά πλαίσια τῆς συμμαχίας εἴμαστε καταδικασμένοι κυριολεκτικά: Νά παίξουμε ἕνα ρόλο ἐξάρτημένης δορυφοροποιημένης χώρας μέ συρρικνούμενα τά σύνορά μας.

Ἴσως ἐκεῖνο πού σοκάρει στήν τοποθέτηση τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ. εἶναι ἡ ἐντύπωση ὅτι πρόκειται γιά κάτι πού γίνεται σέ μιᾶ μέρα, ὅτι μέ μιᾶ ἀπλή διακήρυξη ὅλα αὐτά θά ἔχουν λήξει. Ἐχω ἐπισημάνει τό παράδειγμα τῆς Μάλτας. Ἡ Μάλτα ἔδωξε τίς ἀγγλικές βάσεις, ἀλλά σέ μιᾶ περίοδο τριῶν ἐτῶν. Δέν πρόκειται νά συμβοῦν αὐτά μέ δυναμικές ἐνέργειες ἀπό τήν πλευρά τῆς Ἑλλάδας, ἀλλά μέ συστηματικές διπλωματικές ἐνέργειες πού θά μᾶς ἀποσυνδέουν ἀπό τό σύστημα σέ ἕνα ὁρισμένο διάστημα, μέ τόν γρηγορότερο πάντως δυνατό ρυθμό πού ἐπιτρέπει ὁ συσχετισμός δυνάμεων. Μέ διπλωματικά μέσα. Ἐνῶ ταυτόχρονα θά γίνεται μιᾶ συστηματική διερεύνηση γιά τήν ἀνάπτυξη πολυπλευρῶν ἄλλων διεθνῶν ἐρεισμάτων.

Τό θέμα αὐτό, ἄλλωστε, δέν ἀφορᾷ μόνο τήν ἐξωτερική μας πολιτική, ἀλλά καί τήν ἀμυντική μας πολιτική. Διότι ἡ ἀποχώρηση ἀπό τό ΝΑΤΟ θά σήμαινε, φυσικά, ἐπίσης σημαντική ἀλλαγὴ στίς πηγές τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς χώρας μας. Θά σήμαινε τήν ἀνάγκη νά ἀναπτύξουμε μέ πολύ γρήγορο ρυθμό τή δική μας, ἐλληνική στρατηγική βιομηχανία.

Ἀποτελεῖ δηλαδή αὐτή ἡ ἐπιλογή ὄχι ἀπλῶς μιᾶ πράξη, ἀλλά ἕνα σύστημα στόχων πού θά πραγματοποιηθοῦν σ' ἕνα σχετικά μακρό χρόνο. Πρέπει νά γίνουν τά πρῶτα βήματα. Πρέπει δηλαδή, μ' ἄλλα λόγια, νά ξεκινήσει μιᾶ κυβέρνησις αὐτῆς τῆς πορείας. Νά τήν ἐξηγήσει στοὺς συμμάχους. Νά δημιουργήσῃ τήν πεποίθησιν ὅτι δέν πρόκειται περὶ μεταθέσεως τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ ἕνα συνασπισμό σέ ἄλλο συνασπισμό. Ἀπὸ τήν ὥρα πού τό κάνει ὁμως μιᾶ χώρα, ἀπὸ τήν ὥρα πού θά μπορέσει νά χειριθῇ σφόδρα σιμῶς νά εἶναι ἀνεξάρτητη, ἀπὸ τήν ὥρα ἐκείνη γίνεται βασική σεβαστὴ καί ἀπὸ τίς δύο ὑπερδυνάμεις.

φυσικά, τό ότι ύπάρχει σ'αύτή τήν πορεία κάποιο ρίσκο, δέν μπορώ νά τό άρνηθώ.

Τά έσωτερικά δεδομένα τοϋ προβλήματος

- Κύριε Πρόεδρε, νομίζετε ότι ύπό τύς σημερινές έσωτερικές συνθήκες θά μπορούσε μιá κυβέρνηση τής Δεξιάς, γενικά, ή κυβέρνηση Καραμανλή συγκεκριμένα, άν υποθέσουμε ότι τό ήθελε, νά άκολουθήσει ένα τέτοιο όρόμο;
- Δέν τό πιστεύω. Διότι οί πολιτικές ήγεσίες, όσο κι'άν είναι, έκφράζουν κοινωνικά στρώματα. Έχουν κοινωνικά έρείσματα. Καί βασικά ή ήγέτις τάξη στήν Έλλάδα, είναι μιá τάξη έξαρτημένη άπό τό ξένο κεφάλαιο, είναι βασικά μιá μεταπρατική τάξη καί δέν είναι δυνατό νά διαχωρίσει τά δικά της συμφέροντα, σάν τάξη, άπό τά συμφέροντα τοϋ μεγάλου ξένου κεφαλαίου, /τοϋ πολυεθνικοϋ κεφαλαίου. Είναι επομένως όρισμένων προκαταλήψεων οί όποζες δέν δύνουν τή δυνατότητα αύτή. Έπομένως είναι μιá πολιτική πού δέν μπορεΐ νά άκολουθηθεΐ άπό τή σημερινή κυβέρνηση.

Τό μόνο πού θά μπορούσε νά περιμένει κανείς άπό μιá κυβέρνηση τής Δεξιάς είναι μιá τακτική διαφοροποίησης. Όχι διαφοροποίηση στρατηγική. Ένώ έμεΐς βλέπουμε τή διαφοροποίηση καί στίς δύο κατευθύνσεις.

- Στά πλαίσια πάντως αύτής τής τακτικής διαφοροποίησης, θά μπορούσε ή κυβέρνηση Καραμανλή νά πραγματοποιήσει μιá ούσιαστική "όριστική καί άμετάκλητη", όπως έλεγε κάποτε ό πρωθυπουργός - άποχώρηση άπό τό στρατιωτικό σκέλος τοϋ NATO, παραμένοντας ταυτόχρονα στό πολιτικό σκέλος...
- Ναΐ. Θά έβλεπα ότι ύπάρχουν δυνατότητες καί μέσα στά περιορισμένα πλαίσια πού διαθέτει ή κυβέρνηση τής Δεξιάς για μιá πιο δυναμική έξωτερική πολιτική, πιο τελεσφόρα στήν προάσπιση τών έθνικών μας συμφερόντων. Άλλά δέν πιστεύω τελικά ότι θά μπορούσε ή Έλλάδα νά βγεΐ άπό τόν κλοιό πού έχει δημιουργηθεΐ -καί πού θά συμπληρωθεΐ μέ τήν ένταξη τής Έλλάδας στήν ΕΟΚ- παρά μόνο μέ τό νά χαράξει μιá έντελώς νέα πορεία.
- Βρΐσκετε ότι θά ήταν δυνατή μιá τέτοια ριζική άλλαγή πορείας σήμερα;
- Πρέπει νά τονΐσω ότι ό βασικός κίνδυνος θά ήταν μιá επέμβαση τοϋ στρατοϋ. Άλλά έδω άκριβώς είναι τό κλειδί. Στό μέτρο πού ό έλλη-

νικός σταρτός έχει ελληνοποιηθεί - και νομίζω ότι έχει σε μεγάλη κλίμακα γίνει αυτό, ύστερα από τις πικρές εμπειρίες των τελευταίων ετών- η δυνατότητα της επέμβασης του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ μέσω των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων έχει ελαχιστοποιηθεί. Δεν βλέπω δε, άμεση στρατιωτική επέμβαση. Το περισσότερο που θα μπορούσα να δω, εγώ τουλάχιστο, θα ήταν μέτρα αρνητικά για την οικονομία της χώρας. Και για αυτό, μια τέτοια πολιτική θα έπρεπε να προετοιμάσει ενεργά και εναλλακτικές λύσεις για τη διάθεση των ελληνικών προϊόντων, αν και δεν με φοβίζει ούτε αυτό τόσο πολύ. Η Δύση έχει μεγάλη ανάγκη να πλάσσει τα προϊόντα της, ιδιαίτερα στις συνθήκες της σημερινής της κρίσης. Και επομένως άριστα μπορούμε να μπούμε σε συμφωνία με τη Δύση. Να αγοράζουμε δικά της έμπορεύματα και να αγοράζει εκείνη δικά μας. Οι νόμοι του καπιταλισμού, έτσι που λειτουργούν, μπορούν καμιά φορά να μ'ας εξυπηρετούν.

- Κύριε Πρόεδρε ο κ. Καραμανλής λέει ότι αν φύγουμε από τη Δύση, θα πολλαπλασιαστεί αυτόματα η δύναμη της Τουρκίας, όπως και αντίστροφα. Τι λέτε πάνω σ' αυτό;

- Το πόσο θα αύξηθεί η δύναμη της Τουρκίας δεν θα εξαρτηθεί κατ' αρχήν από την Ελλάδα. Η απόφαση να εξοπλιστεί η Τουρκία ως τα δόντια έχει παρθεί από το τουρκικό κατεστημένο. Η απόφαση να ενισχυθεί η Τουρκία στις αξιώσεις της κατά της Ελλάδας έχει επίσης παρθεί στους κύκλους του ΝΑΤΟ. Ο κίνδυνος επομένως για την Ελλάδα, παραμένοντας στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, είναι σήμερα δεδομένος. Μιλάει ο κ. Καραμανλής για έναν άλλο κίνδυνο. Εάν τυχόν η Ελλάδα έφευγε από το ΝΑΤΟ τότε μπορούσε να προωθηθεί η Τουρκία, με την ενίσχυση πλέον των δυνάμεων του ΝΑΤΟ σε πολεμικές επιχειρήσεις κατά της Ελλάδας. Αλλά ο κίνδυνος αυτός - που δεν μπορώ να άμφισβητήσω ότι περιέχει κάποια αλήθεια - αποδεικνύει ακριβώς τι είναι η συμμαχία του ΝΑΤΟ, στην οποία συμμετέχει η Ελλάδα. Και αποδεικνύει επίσης τό πόση προσπάθεια θα πρέπει να κάνει η Ελλάδα για να φύγει από μια συμμαχία που είναι έτοιμη να την χτυπήσει στρατιωτικά, αν δεν εκτελέσει πειθαρχικά τα καθήκοντά της σαν δορυφόρος.

Ομολογεί ο κ. Καραμανλής μ' αυτό τον τρόπο ότι μένουμε στο ΝΑΤΟ γιατί εκβιαζόμαστε να παραμείνουμε στο ΝΑΤΟ. Πιστεύω ότι αν η Ελλάδα κατόρθωνε να αποκτήσει μια ανεξάρτητη, αδέσμευτη θέση

στην παγκόσμια πολιτική σκηνή, δεν θα ήταν τόσο εύχερες να υποστούμε επίθεση από την Τουρκία, έφ' όσον είχαμε αναπτύξει ερείσματα και προς άλλες κατευθύνσεις. Και φέρνω σαν παράδειγμα τό έξης: 'Η Σοβιετική Ένωση έχει κάθε συμφέρον να προστατεύσει την ειρήνη στην περιοχή της. Πιστεύει εύλικρινά, στην ύφεση. Όσα άλλα και να της καταμαρτυρούμε, αυτό δεν μπορούμε να της τό άρνηθούμε. Μία επίθεση κατά της Ελλάδας από την Τουρκία, ενισχυόμενη από τό NATO, θα ήταν μία τεράστια πρόκληση ένάντια στην ειρήνη του κόσμου και στην ύφεση, έφ' όσον ή Ελλάδα δεν ήταν μέλος του NATO, δηλαδή τό θέμα δεν ήταν έσωτερικό θέμα του NATO.

- Κύριε Πρόεδρε, υπάρχει σ' αυτό ένας αντίλογος. 'Η Κύπρος δεν ήταν στο NATO, ήταν χώρα άδέσμευτη. Και όμως ή επίθεση έγινε και πέτυχε. 'Η Σοβιετική Ένωση δεν μπόρεσε να την προστατεύσει.
- Στην περίπτωση της Κύπρου υπήρχε μία διαφορά πάρα πολύ βασική. Ότι ή Κύπρος ήταν μία χώρα που τελούσε υπό την έγγυηση τριών χωρών. Της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Αγγλίας. Υπήρχε μέ τη συμφωνία της Ζυρίχης εύθύνη συγκεκριμένη για τς τρεις χώρες. Άξιοποιώντας αυτό τό δικαίωμα έγγυήσεως ή Τουρκία επενέβη, αλλά ούτε ή Αγγλία, ούτε ή Ελλάδα άξιοποίησαν τό δικό τους δικαίωμα επέμβσεως. Δεν είναι λοιπόν παράλληλα τά πράγματα. Μία επίθεση σήμερα κατά της Γιουγκοσλαβίας από τό NATO θα έφερε τή Ρωσία στο προσκήνιο, ναί ή όχι; 'Η άπάντηση είναι: Βεβαίως. Και ή άπάντηση νομίζω και στη δική μας περίπτωση, αν εύμαστε γνήσια άδέσμευτη χώρα θα ήταν ή ίδια: θα έκινεϊτο όχι μόνο ή Σοβιετική Ένωση, αλλά και όλες οι άδέσμευτες χώρες του κόσμου. Θα συμπαρατάσσονταν μέ την Ελλάδα. Μιλάμε σήμερα μέ τά σημερινά δεδομένα. Θα πρέπει να μεταφέρουμε τούς έαυτούς μας σε μιάν άλλη κατάσταση όταν θα έχουμε κατορθώσει να άποκτήσουμε την ανεξαρτησία μας και να διαμορφώσουμε μιάν άδέσμευτη έξωτερική και μία έντική άμυντική πολιτική. Δεν άμφισβητώ ότι ή πορεία αυτή έχει στο όρομο και κινδύνους. Δεν θέλω να ξεγελάσω κανέναν. Εκείνο που θέλω να τονίσω είναι ότι ή παραμονή μας στο NATO σήμερα οδηγεί άκριβώς εκεί που πιθανώς να οδηγούμεθα εάν είχαμε φύγει από τό NATO.

"Γιατί μετρίασα τόν τόνο της κριτικής μου"

- Κύριε Πρόεδρε, στους πολιτικούς παρατηρητές υπάρχει ή αίσθηση ότι στο τελευταίο διάστημα και ιδιαίτερα μετά τή συνάντησή σας μέ τόν

κ. Καραμανλή, έχετε μετριάσει τόν τόνο τής κριτικής σας άπέναντι στην κυβέρνηση. Πολλοί βλέπουν σ' αυτό τό βαθμό τήν κρισιμότητα στην όποία έχουν περιέλθει τά έθνικά μας θέματα.

- Νομίζω ότι ή έκτίμηση βασικά είναι σωστή. Οί διαφωνίες μου σέ θέματα στρατηγικής καί σέ θέματα τακτικής είναι γνωστές καί τς επαναλαμβάνω καί στη σημερινή μας συνομιλία. 'Αλλά δέν μπορώ νά άρνηθώ ότι αύτή τή στιγμή όποιαδήποτε κυβέρνηση κι' άν βρίσκεται στην άρχή αντιμετώπιζει τεράστια καί δυσεπύλυτα προβλήματα. "Ένα έντεινόμενο άδιέξοδο. Καί ξέρετε όπως ρέει ή ιστορία σέ κάθε καινούργιο σημείο πού φτάνει κανείς, αντιμετώπιζει δεσμεύσεις, περιορισμούς στον όρίζοντά του, από τά προηγούμενα πού συνέβησαν. 'Εάν ήμαστε πίσω δυό, τρία χρόνια ή τέσσερα χρόνια, ό όρίζοντας των δυνατοτήτων πού θά είχαμε θά ήταν πολύ εύρύτερος. Αύτή τήν ώρα, καί λόγω των αντικειμενικών συνθηκών καί λόγω τής στρατηγικής καί τακτικής πού άκολούθησε ή κυβέρνηση, ό όρίζοντάς μας είναι πραγματικά πάρα πολύ περιορισμένος. 'Εκτιμώ έπομένως ότι καί αύτή ή κυβέρνηση καί όποιαδήποτε κυβέρνηση βρισκόταν σήμερα στην άρχή, θά αντιμετώπιζε πάρα πολύ δύσκολα προβλήματα. 'Αντιμετώπιζει δηλ. ένα έθνικό άδιέξοδο.

Αύτή τήν ώρα ή άποφή μου είναι ότι οί διαφωνίες θά πρέπει νά τονισθοϋν, αλλά θά πρέπει, ταυτόχρονα, νά τονισθοϋν μέ κατανόηση του γεγονότος ότι βρισκόμαστε σέ μιá πάρα πολύ λεπτή περίοδο καί ότι οί κίνδυνοι πού έχουν συσσωρευθεί είναι πράγματι τεράστιοι. Κανείς μας, νομίζω, δέν μπορεί νά άναλάβει τήν εύθύνη αύτή τήν ώρα νά άνάψει τή θρυαλίδα εκείνη πού θά ένέτεινε τούς κινδύνους. Μέ ξέρετε, είμαι άνθρωπος πάρα πολύ εύθύς, μ' άρέσει νά έκθέτω τς θέσεις μου μέ πλήρη σαφήνεια. Αίσθάνθηκα είλικρινά αύτή τή φορά ότι είναι τόσο σφιγμένη ή κατάσταση -ότι όχι μόνο είναι αλλά καί θά είναι ακόμη περισσότερο δύσκολη- ώστε τό ν' άσκήσω, απλώς ν' άσκήσω κριτική, ήταν μιá πολυτέλεια πού ίσως θάπρεπε νά τήν περιορίσω τουλάχιστον σέ τόνο, άν όχι σέ τύποτα άλλο.

- 'Η συζήτηση πού είχατε μέ τόν κ. Καραμανλή ήταν βεβαίως άπόρρητη. Θά ήθελα ώστόσο νά σας θέσω τό έξής έρώτημα. Πιστεύετε ότι ό κ. Καραμανλής επέστρεψε από τήν Ούάσιγκτον "σοφότερος" ως πρός τς πραγματικές προθέσεις των "συμμάχων" του NATO;

- Νομίζω ότι ο κ. Καραμανλής στο ταξίδι αυτό, είδε πολύ πιο γυμνά τη στάση των "φίλων" και "συμμάχων" μας απέναντι στην Ελλάδα. Γιατί ξέρετε, όσο επείγονται αυτού να λύσουν το θέμα, τόσο και πιο πολύ πετούν τα προσχήματα. Όταν ο Κάρτερ ανοίγει μια ολόκληρη καμπάνια για την άρση του εμπάργκο και την υποστήριξη των Τούρκων, όταν το NATO δημοσιεύει κείμενα για την Κύπρο, που είναι πραγματικά σκανδαλώδη - διαθέτω τα κείμενα αυτά - για να επηρεάσει την κοινή γνώμη (έχω υπόψη μου ένα επίσημο κείμενο του NATO που μιλάει για "καταπίεση" της τουρκικής μειονότητας εκ μέρους των Έλληνο-κυπρίων που οδήγησε στην "αναγκαστική" πιά παρέμβαση του Έτζεβίτ για να "σώσει" τον τουρκικό πληθυσμό). Βλέπει κανείς το βάθος της ανθελληνικής προπαγάνδας που αναπτύσσουν συστηματικά οι κύκλοι του NATO. Παρά το γεγονός λοιπόν ότι προσωπικά έσως φέρθηκαν καλά στον κ. Καραμανλή, με την έννοια ότι τον εκτιμούν και τον τιμωσαν, όσον αφορά τα εθνικά θέματα θα είναι δύσκολο, πολύ δύσκολο, να μην έχει δευ το άδιέξοδο στο όποιο έχει οδηγηθεί η χώρα μας.
- Βλέπετε ότι ο κ. Καραμανλής θα ήταν διατεθειμένος να κάνει κάποιες τροποποιήσεις στην πολιτική του, ώστε ν' αντιδράσει κατά ένα αποτελεσματικότερο τρόπο στο άδιέξοδο;
- Κοιτάξετε, αυτό είναι μια δική μου κρίση. Ο Έδριος ο κ. Καραμανλής πιστεύει ότι χειρίζεται τα θέματα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και με τον πιο σώφρονα δυνατό τρόπο. Π.χ. έμεϊς κάνουμε μια κριτική του διαλόγου. Ο κ. Καραμανλής όμως πιστεύει ότι ο διάλογος προσφέρει χρονικά περιθώρια μέσα στα όποια μπορεί να συμβούν πολλά πράγματα... Υπάρχουν δηλ. απόψεις σε ό,τι αφορά την τακτική, απόψεις διαφορετικές από τις δικές μας που δικαιώνουν τουλάχιστο στα δικά τους μάτια, αυτά τα όποια γίνονται.
- Η άποψή μου είναι ότι ο Καραμανλής, όπως και η χώρα, αντιμετωπίζει ένα άδιέξοδο. Η σάν αποτέλεσμα των αντικειμενικών συνθηκών ή σάν αποτέλεσμα δικής του επιλογής, στρατηγικής και τακτικής. Αντιμετωπίζει πάντως πραγματικά δύσκολες καταστάσεις που ξεκινάνε από το γεγονός ότι οι τουρκικές αξιώσεις είναι άπύθμενες και άπύθμενες. Αυτές τις αξιώσεις τις αντιμετωπίζει αυτή τη στιγμή ο Καραμανλής. Είναι δύσκολο να μην αναγνωρίσει κανείς ότι το πρόβλημα είναι σκληρό. Και ότι είναι αυτός τούτη την ώρα που πρέπει να πάρει τη μόρα.

Αντανακλαστικοί έσωτερικοί κίνδυνοι

- Φοβάστε ότι αυτό τό άδιέξοδο στά έθνικά μας πράγματα μπορεΰ νά έχει επιπτώσεις στην έσωτερική μας ζωή, ότι δηλ. οί δυνάμεις τοϋ NATO, τοϋ Πενταγώνου κ.λ.π. μπορεΰ νά χρησιμοποιήσουν δυνατότητες που έχουν καί μέσα στη χώρα μας για νά εκμαλεύσουν λύσεις που τίς συμφέρουν;
 - Κοιτάξτε. Δέν τό έδύστασαν ποτέ. Καί τό μόνο έρώτημα εΐναι άν θά τό διστάσουν αυτή τή φορά. Έγώ έχω μιάν έλπίδα, ξέρετε, ό μόνος τρόπος νά κάνουν επέμβαση έσωτερική εΐναι μέσω των ένόπλων δυνάμεων. Έχω μιá πεποίθηση -δέν έχω λεπτομερείς πληροφορίες- ότι τό κλΐμα στις ένοπλες δυνάμεις έχει αλλάξει σημαντικά. Καί είδικά, έπειδή τά θέματα αυτά άπτονται πιά της έθνικής ύπόστασης, της επιβίωσής μας σαν έθνους, μοϋ φαίνεται πάρα πολύ δύσκολο νά επιχειρηθεΰ επιτυχώς μιá προσπάθεια δυναμικής ανατροπής ώστε νά προωθηθεΰ ή συνολική λύση, σύμφωνα μέ τά κελεύσματα τοϋ NATO, στη χώρα μας. Δέν μπορεΰ κανείς όμως νά αποκλείσει τοϋτο: "Ότι τέτοιες σκέψεις υπάρχουν, ότι τέτοιες διεργασίες γίνονται.
 - Νομίζετε ότι αυτό τό έντεινόμενο, στό τελευταίο διάστημα, κύμα τρομοκρατικών ενεργειών, μπορεΰ νά βρΐσκεται στά πλαίσια κάποιου γενικότερου σχεδίου άποσταθεροποίησης;
 - Νομίζω ότι άναμφισβήτητα ύπάρχει ένα τέτοιο σχέδιο. Νομίζω ότι βρΐσκεται σέ δοκιμαστικό στάδιο καί ότι από τήν επιτυχία αυτών των πειραμάτων -τήν όποία τή βλέπουν μέ δικά τους κριτήρια- θά αποφασίσουν άν θά προχωρήσουν παραπέρα ή όχι.
- Εΐναι σαφές ότι έξω από διαδικαστικά μέχρι τώρα θέματα, οί φίλοι μας οί Τοϋρκοι δέν έχουν ούσιαστικά ικανοποιηθεΰ. Βέβαια ξέρετε τίς διαφωνίες μας μέ τό θέμα τοϋ Σισμΐκ. Τήν άποφή μας ότι άφού τό Σισμΐκ μπόρεσε καί έκανε τίς έρευνές του, έχει κατορθώσει νά δημιουργήσει κάποιο νομικό προηγούμενο. Τέτοια κριτική έχουμε άσκήσει από καιρό σέ καιρό. Άλλά βασικά, κανένα από τά κρίσιμα θέματα, ύφαλοκρηπίδα, έναέριος χΰρος, κυπριακό, δέν έχουν προχωρήσει πρός μιá λύση που νά ικανοποιεΰ τήν Τουρκία. Αύτή ή στασιμότητα, ή παράταση της στασιμότητας σέ σύγκριση μέ τήν ανάγκη για μιá άμεση συνολική επίλυση των προβλημάτων της περιοχής, θά πρέπει μέ κάποιο τρόπο νά προβληματίζει τό κατεστημένο της Δύσεως καί τούσμηχανισμούς του ώστε έγώ δέν μπορώ νά αποκλείσω ότι τά συμβαίνοντα εΐναι άσχετα μέ τό γεγονός.

Ἀνάγκη νέων διεθνῶν ἐρεισμάτων

- Πιστεύετε, ὅπως καί τά ἄλλα κόμματα τῆς δημοκρατικῆς ἀντιπολίτευσης ὅτι πρέπει νά ἀναζητήσουμε πολὺπλευρα διεθνή στηρίγματα γιά τήν περιφρούρηση τῶν ἐθνικῶν μας συμφερόντων. Μιλήσατε πρὶν ἀπὸ λίγο γιά τή Σοβιετική Ἑνωση καί τὸ ρόλο της στήν περιφρούρηση τῆς εἰρήνης στήν περιοχή μας. Οἱ ἀντίπαλοι τῆς ἀποφῆς αὐτῆς ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Σοβιετική Ἑνωση θά εἶχε συμφέρον νά παραταθεῖ καί νά ὀξυνθεῖ ἡ ἀντιθεση μεταξύ Ἑλλάδας καί Τουρκίας, ἀντίθεση πού ἐξασθενίζει τήν νοτιοανατολική πτέρυγα τοῦ ΝΑΤΟ.

Τί θά λέγατε πάνω σ' αὐτό;

- Τὸ ἐπιχείρημα εἶναι κάπως "εὐλογοφανές", ὑπὸ μίᾳ ὁμῶς αἵρεση. Δέν εἶναι εὐκόλο νά ξέρει κανεὶς, ὅταν ξεκινήσει ἓνας πόλεμος, ποῦ θά καταλήξει, ποιά συμφέροντα θά θίξει καί ποιές δυνάμεις τελικὰ θά ἐμπλακοῦν. Ἐγὼ ἔχω τήν ἀποψη ὅτι ἡ Σοβιετική Ἑνωση εἶναι πάρα πολὺ στυντηρητικὴ δύναμη. Στὸ θέμα τῆς ὕψους ἀποδίδει τεράστια σημασία, γιατί συνδέεται καί μέ τή δική της ἐσωτερικὴ σταθερότητα. Ἄν προωθεῖ μέ τόσο δυναμισμό τήν προσπάθεια ἐλέγχου τοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως τῶν στρατηγικῶν ὄπλων, τὸ κάνει ὄχι μόνο γιατί προσπαθεῖ πραγματικὰ νά ἀποφύγει μιὰ πολεμικὴ ἀναμέτρηση, ἀλλὰ καί γιατί τὸ βοιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν ἐξοπλισμῶν καί οἱ πολιτικὲς ἐξελιξιμοὶ μέσα στή Σοβιετική Ἑνωση, τὸ ἄνοιγμα μέσα στή Σοβιετική Ἑνωση, ἐξαρτᾶται πάρα πολὺ ἀπὸ τὸ βοιοτικὸ ἐπίπεδο, τὴν ἄνοδο τοῦ βοιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ της.

Ἡ ἀποψή μου ἐπομένως εἶναι -καί δέν τὸ λέω αὐτὸ χαριστικὰ γιά τή Σοβιετική Ἑνωση- ὅτι ἐνῶ μπορεῖ νά ἐπιχαίρει γιά τήν διένεξη μέσα στοὺς κόλπους τοῦ ΝΑΤΟ, δέν θά ἤθελε νά δεῖ τή διένεξη αὐτὴ νά φθάσει σέ σημεῖο ἀνολιχτῆς πολεμικῆς σύγκρουσης μέ ἀπρόβλεπτες ἐπιπτώσεις στήν σημερινή δομὴ τῆς Εὐρώπης, τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, τῶν Βαλκανίων κ.λ.π. Δέν μπορεῖ νά γνωρίζει τί ἄλλα θά συμβοῦν στὰ πλαίσια μιᾶς μεγάλης ἐλληνοτουρκικῆς σύγκρουσης.

- Καί μιὰ ἀκόμη ἐρώτηση ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν προβλημάτων πού συνδέονται μέ τήν ἀναζήτησι ἐρεισμάτων. Ἡ ἐρώτησή μου ἀφορᾷ τὸν παράγοντα Γιουγκοσλαβία. Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔχει καί πάλι "εἰσβάλει" στὶς στήλες τῶν ἐφημερίδων τὸ ζήτημα "Τί θά γίνεῖ ἡ Γιουγκοσλαβία μετὰ τὸν Τίτο". Εἶναι ἐρώτημα πού συνδέεται μέ τή φιλολογία περὶ "ἀβεβαιότητας" στή Γιουγκοσλαβία". Πῶς τὸ βλέπετε τὸ θέμα αὐτό;

./..

- Κοιτάξτε, νομίζω ότι πρόκειται για μία φιλολογική που παλλοεργεΐται. Από τη μικρή πείρα που έχω από τη Γιουγκοσλαβία, την οποία επισκέφθηκα και πρόσφατα, έχω την εντύπωση ότι όλη αυτή η φιλολογία βρίσκεται τελείως εκτός πραγματικότητας. Για τους Γιουγκοσλάβους δεν υπάρχει θέμα. Έχουν δημιουργηθεί μηχανισμοί, έχει διαμορφωθεί μία σχολή ηγετών που είναι σε θέση να συνεχίσουν το δρόμο που ακολουθεί σήμερα η Γιουγκοσλαβία με επί κεφαλής τον Τίτο. Η απόχωση του Τίτο από την πολιτική σκηνή θα δημιουργήσει βέβαια ένα κενό, αλλά είμαι βέβαιος ή συνέχεια του σημερινού δρόμου είναι εξασφαλισμένη.

Ο "προοδευτικός" κ. Έτζεβίτ

- Κύριε Πρόεδρε, υπάρχει το θέμα που με έχει τρομερά "έντριγκάρει" : Έχω συζητήσει με εκπροσώπους - διπλωμάτες, δημοσιογράφους, κοινωνικούς ή πολιτικούς παράγοντες κ.ά. όλων σχεδόν των ευρωπαϊκών σοσιαλιστικών χωρών καθώς και με προοδευτικές προσωπικότητες της Δυτ. Ευρώπης. Όλοι βλέπουν σωστά το θέμα της Κύπρου. Κανείς όμως από αυτούς δεν ανήσυχει για την επεκτατική πολιτική της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας, δεν βλέπει την Τουρκία σαν επιθετικό παράγοντα έναντι της Ελλάδας στο θέμα του Αίγαίου. Κάτι περισσότερο μάλιστα. Σε όλους αυτούς τους κύκλους ο Έτζεβίτ, περνάει σαν μία "προοδευτική" προσωπικότητα. Πως εξηγείτε το φαινόμενο αυτό ;
- Πράγματι κι εγώ βρήκα ένα τέτοιο κλίμα στην Ευρώπη σε όλα μου τα ταξίδια. Βασικά ο λόγος είναι πολύ απλός. Όλοι θέλουν να αποφευθεί μία σύγκρουση. Η Τουρκία είναι η διεκδικούσα πλευρά, και η μόνη ^{ειρηνική} λύση θα ήταν κατά μάλογική να υποχωρήσει η Ελλάδα. Θα ήταν βλέπετε για άλλους "μία ειρηνική λύση".
- Κοιτάξτε, που βρίσκετε η ουσία του προβλήματος. Είναι απίθανο το τι επιτυχίες έχουν οι Τούρκοι στις δημόσιες σχέσεις τους. Και είναι άκατανόητον, το πόσο αποτυχημένοι είμαστε έμευς. Ουδέποτε έχει παρουσιαστεί η Ελληνική θέση δημόσια πάνω στο Αίγαίο, από Ελληνικές υπηρεσίες. Δεν την έχω ποτέ ούτε ακούσει, ούτε διαβάσει.
- Ποιά είναι η Ελληνική θέση στο Αίγαίο, θέλετε να την ξέρετε ; Είναι τρία σημεία - και επαναλαμβάνω τον κ. Καραμανλή. Νά διαπραγματευ-

θοῦμε εἰρηνικά. Κατὰ τὴν διάρκεια τῶν εἰρηνικῶν διαπραγματεύσεων νὰ μὴν ὑπάρξει πρόκληση. Βάση τῶν διαπραγματεύσεων νὰ εἶναι τὸ διεθνές δίκαιο καὶ ἡ διεθνὴς πρακτικὴ. Ἐὰν δὲν λυθοῦν οἱ διαφορές μας θὰ πᾶμε σὲ διεθνή διαιτησίαν. Αὐτές εἶναι οἱ θέσεις πού ἔχουν προωθηθεῖ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι θέσεις οὐσίας. Οὐδέποτε ἡ Ἑλλάδα εἶπε τί εἶναι τὸ Αἰγαῖο. Ποιὰ εἶναι ἡ ὑφαλοκρινίδα της, ποιὰ εἶναι τὰ ἐναέρια σύνορά της, τὰ ὑποθαλάσσια σύνορά της. Ποιὰ εἶναι ἡ ἱστορία, τί εἶναι ἡ Λωζάνη, τί εἶναι τὸ Παρίσι, τί εἶναι ἡ σύμβαση τῆς Γενεύης, τί εἶναι αὐτό πού ζητάει ἡ Τουρκία, τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτρεπτό νὰ κουβεντιάσουμε γιὰ τὰ σύνορά μας, γιὰ ἀλλαγὴ συνόρων. Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχει γίνεи. Οἱ διπλωματικές μας υπηρεσίες, οἱ ἐπίσημες φωνές τῆς κυβέρνησης, δὲν ἔχουν ποτέ τοποθετήσῃ τὰ προβλήματα σὲ παγκόσμια κλίμακα. Μόνο ὅταν ὁ πρωθυπουργὸς συνομιλεῖ ἰδιαιτέρως μέ ἀρχηγούς κρατῶν, μόνον τότε παρουσιάζονται οἱ Ἑλληνικὲς θέσεις. Ἀλλὰ αὐτό δὲν ἀρκεῖ. Διότι ὁ ἄλλος δημιουργεῖ ἐντυπώσεις ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι μιὰ κατάφορα ἀδικούμενη πλευρὰ - "δὲν μποροῦν οὔτε νὰ κολυμπήσουν στὸ Αἰγαῖο", "δὲν μποροῦν νὰ ἀναπνεύσουν" - Εἶναι λοιπὸν πραγματικὰ σωστό αὐτό ποῦ λέτε, ἀλλὰ ἐδῶ πρόκειται γιὰ μιὰ μεγάλη εὐθύνη τῆς Ἑλληνικῆς κυβέρνησης καὶ τῶν διπλωματικῶν ὑπηρεσιῶν. Μιὰ τεράστια ἀδυναμία τους.